

STANLEY KOMBINÁCIÓS GYALUK

2. RÉSZ

Pauló Tamás
ny. faipari mérnök-tanár

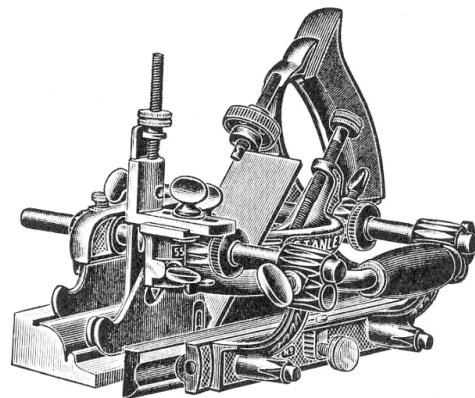
A ma a világ legnagyobb faipari kéziszerszám gyártójaként ismert Stanley cég 1871-ben kezdte gyártani az első többfunkciós, teljesen fémből készült gyaluját. Az ezt követő 13 évben Charles G. Miller és J. A. Traut szabadalmi alapján a cég arra törekedett, hogy ezek a szerszámok mind több asztalos szerszámkészletébe bekerüljenek. A folyamatos finomítások, apró kényelmi módosítások, a készletek kibővítése abba az irányba mutattak, hogy mind több műveletet lehessen ezekkel a szerszámokkal elvégezni.

Magányűjtő nagy kincse a No. 55, kifogástalan állapotban

A felületkezelés megváltoztatása az évtizedig való használhatóságot biztosította. Természetesen a meglévő szerszámok fejlesztése nem akadályozta az új típusok kialakítását, a továbblépést egy-egy területen. A No. 45 1884 őszi bevezetése után a konstruktőr, Traut a Stanley vezető tervezője lett. Ő és a mellette dolgozó két rajzoló-tervező volt, akik a finomításokat, az új profilokhoz szükséges késeket, az apró ergonó-

miai változtatásokat dolgozták ki és adták gyártásba. Mind Traut, mind a tervezők professzionális módon kezelték ezeket a szerszámokat. Munkájukat segítette az is, hogy országot járó kereskedelmi ügynökeik folyamatosan informálódtak a felvevőpiac, az asztalosmesterek igényeiről. A divat változásai szintén befolyásolták munkájukat. A lassan véget érő viktoriánus korszak helyébe egy újabb, az intenzív iparosodást

Különleges megmunkálás rajza a No. 55-tel

előtérbe helyező időszak lépett. Emiatt lassan elhagyták az öntvény szerszámtestek és alkatrészek növényi ornamentika díszítéseit és ehelyett sima vagy finoman geometrikus díszítésű felületeket alkalmaztak. A '90-es évek végén addig zászlóshajónak számító No. 45-ös fejlesztését intenzívebbé tették, új késgarnitúrákkal bővítették a profilozás lehetőségét. Az új divat, a szecesszió esetenként megkívánta az igen tagolt profilok, takaróelemek gyártását, amit az eddigi szerszámok csak több lépésben tudtak megoldani. A fejlesztőcsapat új célja a nagyon összetett, széles, tagolt profilok kialakítása lett, egy beállítással. A No. 45-ös alapkonceptióját, szerszámrögzítését és állítását megőrizve próbálták új funkciókat a rendszerbe vinni. A több évig tartó fejlesztő-tervező munka 1894 nyarára már teljesen kikristályosodott. A kézzel mintázott darabokat az ősz folyamán tesztelték, finomították a teljes dokumentálás előtt. A szabadalmi leírás és rajzdokumentáció minden eddigit túlszárnyalt. A 8 oldalas működési, beállítási leírás, valamint négy lapon elhelyezett, 21 rendkívül precízen kidolgozott, beszámozott rajz képezte a teljes szabadalmi beadványt. A beadás dátuma 1895. január 22. Az újonnan kifejlesztett gyalunak már nemcsak Justus A. Traut volt a beadója, hanem a precízen rajzoló, a legügyesebb munkások közül kikerült Edmund A. Schade is szerepelt a szabadalmi okmányokon. A közel 40 darab alkatrészből álló gyalu teljes, maximális felszereltségében közel 5 kg-ot nyomott. A gyártás előkészítése, a bonyolult öntési technológia kidolgozása és a gyártás beindítása az eddigi szerszámoknál jóval hosszabb ideig tartott. A gyalut így csak az 1897-es katalógusban tudták meghirdetni először.

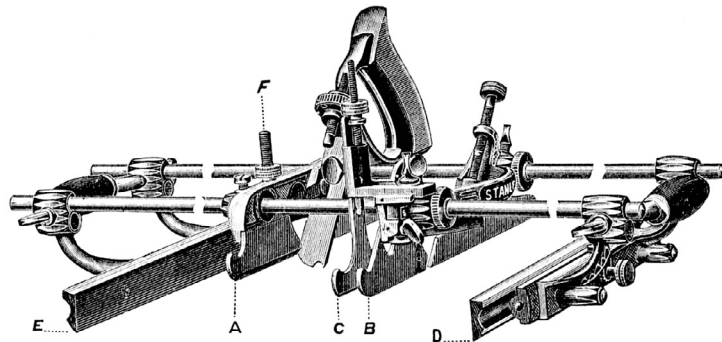
A szerző tulajdonában lévő, restaurálás előtt álló No. 45-ös és annak szép részletei

Az új gyalu a No. 55-ös számot kapta. Szinte mintha 2 db No. 45-öst építettek volna egybe, hiszen már mindkét oldalon kapott vezetőket, ezenkívül nem egy, hanem kettő plusz vezető csúszkát kapott a gyalu, és a markolattal ellátott főelemet is kiegészítették új állítókészülékekkel. A több mint 10 évvel korábban beve-

zetett No. 45-ös 8 dollárba került (ez egy gyári munkás 4–5 napi bérét jelentette), míg a No. 55-ös kezdő ára 16 dollár. A masszív fadobozban szállított gyaluhoz alapból 52 db kés tartozott, amit 4 db lapos tokban helyeztek el. 1997-től a No. 55-ös lett a nehézlovasság a szerszámgarnitúrában. Soha azelőtt és utána sem

STANLEY'S PATENT UNIVERSAL PLANE.

This Tool, in the hands of an ordinary carpenter, can be used for all lines of work covered by a full assortment of so-called Fancy Planes.

No. 55. Stanley's Universal Plane, with 52 Tools, Bits, etc. \$16.00

Az 1897-es katalógus rajza a No. 55-ről

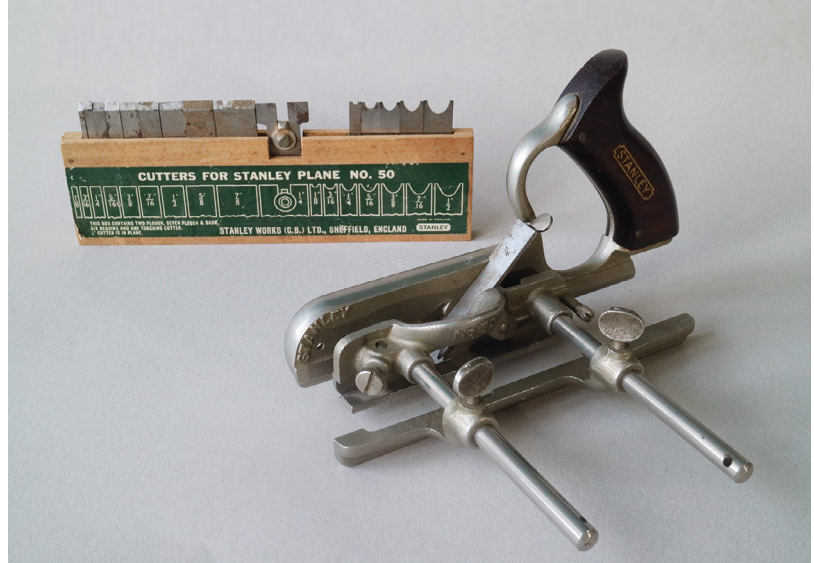
készült ilyen bonyolult, sok különböző feladatra alkalmas gyalu.

Sok minden hozzájárult a No. 55 több évtizedes sikeréhez:

- masszív öntöttvas test és vezetők
- edzett acél vezetősínek
- kiváló minőségű kések
- brazil rózsafa markolat és csúszófelületek
- kifogástalan, jó minőségű állító-csavarok.

A No. 55-ös több 10 oldalas használati útmutatót kapott. Az elnevezése is megváltozott: STANLEY szabadalmaztatott univerzális gyalu.

Természetesen az ennyire bonyolult gyalu piaci bevezetése nem egyszerű lépés. Az eladást elősegítendő, a cég bemutatókat szervezett asztalosok számára, minek során a gyári szakemberek a minden feladathoz szükséges késcseréket, beállításokat részletesen bemutatták. A speciális, új feladatokhoz új késeket fejlesztettek, melyekről az újonnan megjelenő katalógusok tájékoztattak. Az ebben az időben divatos görögös és rómaiás profilkat az alap készletekből össze lehetett állítani. A speciális késekkel

A két világháború között gyártott No. 50-es a késgarnitúrával

modern karnisok, képkeretek, díszlécek sokaságát tudták gyártani.

Természetesen az új nagygylu bevezetése után sem állították le a korábbi kombinált gyaluk gyártását, így az 50-es és a 45-ös is benne maradt a palettában.

Az évtizedek során a legbonyolultabb gyaluk sok-sok, jellemzően apróbb változtatáson estek át, de ez a külalakon gyakorlatilag alig látszott. A gyártás bonyolultsága és a magas árfekvés miatt a két legösszetettebb gyalu iránti igény a '60-as évek elejére szinte megállt. Ehhez nagymértékben hozzájárult a kézi felsőmarógépek és a hozzájuk tartozó kések sokaságának egyre olcsóbbá válása és elterjedése.

Mind a No. 45, mind pedig a No. 55 1963-ig készült és került az üzletekbe. A jóval egyszerűbb No. 50 a '60-as években műanyag markolatot és új formatervet kapott, így a STANLEY kombinációs gyalui közül ez maradt fenn a legtovább. A '90-es évek közepén még gyártotta a cég több, mint 10 késsel.

A faipari kéziszerszámokat gyűjtők között ezek az ikonikus darabok a mai napig igen nagy becsben vannak. Egy korai (1900 előtti) jó állapotú No. 55-ösért több százezer forintot is hajlandók áldozni. A fanatikusok pontosan tudják, hogy melyik évben, milyen apró változtatást eszközöltek a szerszámokon, így szinte évről-évre változnak az árak. A No. 55-ösből 17 különböző variációt tartanak számon. Bár az idő túllépett ezeken a kéziszerszámokon, de mind formai kialakításuk, mind műszaki megoldásaik és szellemi tartalmuk miatt ezek az eszközök ma már szinte iparművészeti remekként egy hagyományos, emberközeli gyártási kultúra emlékeként őrzik a múltat.

Igaz ugyan, hogy ezek a szerszámok gyárban készültek sok ezer példányban, mégis ott van bennük az emberi leleményesség, szellemiség, találékonyság és lélek. ■

